

СУЧАСНІ ГІДРОНІМІЧНІ СТУДІЇ В ПОЛЬСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (45)

УДК 811.162.1'373.2

DOI:10.24144/2663-6840/2021.1(45).434-440

Торчинська Н. Сучасні гідронімічні студії в польському мовознавстві; кількість бібліографічних джерел – 15; мова українська.

Анотація. Власні назви водних об'єктів належать до найдавніших топонімів, що містять низку архаїчних елементів мови, які дозволяють схарактеризувати мовні зміни від найдавніших часів до сьогодення. Тому існує потреба з'ясувати семантико-мотиваційні, структурно-дериваційні, соціолінгвістичні, етнолінгвістичні та психолінгвістичні аспекти виникнення та функціонування польських гідронімів, на чому й зосередили увагу науковці, праці яких представлені у статті. Мета дослідження – схарактеризувати стан вивчення гідронімії в Польщі протягом 20-х років ХХІ ст. Для реалізації поставленої мети слід розв'язати такі завдання: проаналізувати сучасні праці польських ономастів на предмет гідронімічних досліджень; опрацювати лексикографічні та картографічні джерела; окреслити напрями й перспективи розвитку цієї галузі в польському мовознавстві.

Якщо у ХХ ст. польські науковці зосередили увагу на назвах гідрооб'єктів, розташованих у басейнах Одри, Вісли, Щецинської, Вісленської та Поморської заток, а також частини басейнів Німана, Дністра, Дунаю й Ельби, то у ХХІ ст. основним об'єктом дослідження стали найменування водних об'єктів басейну річки Варти, про що свідчать нижчезгадані праці. Науковці уклали «Elektroniczny słownik hydronimów Polski», який пропонує максимальну інформацію про 40 тисяч гідронімів Польщі – річок, струмків, каналів, водоспадів, джерел, озер, лагун, природних та штучних ставків, боліт тощо (зокрема вказано місцезнаходження, параметри, варіанти найменування, їхні причини, етимологію, що дозволяє науковцям визначитися з наступними дослідженнями). Перспективними для польської ономастики вважаємо розвідки, присвячені мікрогідронімам, які поступово переходять у пасивний словник носіїв мови і виходять з ужитку, що й має спонукати до їхньої якнайшвидшої фіксації та аналізу.

Ключові слова: ономастика, гідронімія, полоністика, басейн річки, водний об'єкт.

Постановка проблеми. Польська ономастична школа посідає чільне місце у слов'янському мовознавстві, оскільки репрезентована низькою наукових праць, спрямованих на семантико-мотиваційний, структурно-дериваційний, соціолінгвістичний, етнолінгвістичний та психолінгвістичний аналіз різних класів пропріальних одиниць. Як зазначають дослідники, «слов'янська ономастика як самостійна наука сформувалася в різних народів неодноразово і відносно пізно – в основному в ХІХ – ХХ ст., хоч спроби пояснити окремі власні назви (переважно антропоніми, топоніми, етноніми й теоніми) здійснювалися і раніше.

Виділяють три етапи розвитку слов'янської ономастики: 2-а половина ХІХ – початок ХХ ст.; початок ХХ – середина ХХ ст.; друга половина ХХ – початок ХХІ ст., які не повністю узгоджуються з періодизаціями національних наук» [Лучик 2017, с. 210]. Однією з найбільш ґрунтовних праць, присвячених слов'янській ономастиці, зокрема й польській, вважають енциклопедію «Słowańska onomastyka» [SO 2003] за редакцією Е. Жетельської-Фелешко (Ewa Rzetelska-Feleszko) та О. Цеслік (Aleksandra Cieślakowa). Про місце згаданої праці в контексті ономастики як науки писав В.В. Лучик, який зазначив, що польська ономастика є особливо успішною, на відміну, наприклад, від чеської, чорногорської, бо, крім довідкових, має багатотомні історико-етимологічні словники та низку відповідних фундаментальних праць [Лучик 2017, с. 212].

Отже, оскільки енциклопедія «Słowańska onomastyka» вийшла друком у 2002–2003 рр., то

увагу зосередимо на топонімічних, зокрема гідронімічних, студіях, що з'явилися після 2003 року.

Традиційно вагомими у слов'янській ономастиці залишаються праці, присвячені гідронімії. Як стверджує більшість гідронімістів, саме власні назви водних об'єктів належать до найдавніших онімів, що збереглися з часу їх першої фіксації, і містять низку архаїчних елементів мови, які часто дозволяють відтворити основні мовні зміни від найдавніших часів до сьогодення. Крім того, саме в назвах гідрооб'єктів можна виявити говіркові риси мешканців конкретного регіону, що дає матеріал для досліджень представникам інших лінгвістичних галузей.

Аналіз досліджень. Як відомо, у Польщі виділяють дев'ять гідрографічних районів: басейни Одри, Вісли, Щецинську, Вісленську та Поморську затоки, а також частини басейнів таких чотирьох річок, що витікають за межі країни, як Німан, Дністер, Дунай і Ельба. Саме ці водні об'єкти і стали предметом зацікавлення польських гідронімістів.

Так, у ХХ ст. це були наукові доробки Г. Борека (Henryk Borek), Х. Гурновича (Hubert Górniewicz), Є. Думи (Jerzy Duma), Пш. Зволінського (Przemysław Zwoliński), Г. Поповської-Таборської (Hanna Popowska-Taborska), К. Римута (Kazimierz Rymut), Я. Розвадовського (Jan Rozwadowski), М. Рудницького (Mikołaj Rudnicki), Т. Лер-Сплавінського (Tadeusz Lehr-Splawiński), більшість із яких були покладені в основу дослідницького проекту «Гідронімія Європи» («Hydronimia Europea»), а також виходили у вигляді статей, монографій, словників. У цей період здебільшого предметом дослідження

науковців ставали назви річок басейну Сяну (Я. Рігер), Бугу (Е. Біллот), Вепра (Г. Муль), нижньої Вісли (Є. Дума, Жетельська-Фелечко, Х. Гурнович), лівобережної Мазовії (Є. Дума), нижньої Одри (Е. Римар).

Мета статті, завдання. Мета статті – схарактеризувати стан вивчення гідронімії в Польщі протягом 20-х років ХХІ ст. Для реалізації поставленої мети слід розв'язати такі завдання: проаналізувати сучасні праці польських ономастів на предмет гідронімічних досліджень; опрацювати лексикографічні та картографічні джерела; окреслити напрями й перспективи розвитку цієї галузі в польському мовознавстві.

Методи дослідження. У процесі написання статті використано переважно описовий метод, який доповнено елементами порівняльно-історичного та зіставного.

Виклад основного матеріалу. На початку ХХІ ст. особливої активності набули гідронімічні дослідження басейну річки Варта, правої притоки Одри (Одери), та її приток – Нотель (права), Просна і Обра (ліві). 2006 року видруковано монографію Е. Вольнич-Павловської (Ewa Wolnicz-Pawłowska) «Nazwy wodne dorzecza Warty od źródeł do ujścia Prosnu», а 2013 року – своєрідну узагальнювальну працю «O nazwach wodnych w Polsce».

У першій книзі «Nazwy wodne dorzecza Warty od źródeł do ujścia Prosnu» авторка схарактеризувала гідроніми басейну річки Варта, найбільшої правої притоки Одри, від її витоків до гирла річки Просна, площею 20 736 км². Дослідження складається з двох частин (1. Назви проточних вод і 2. Назви стоячих вод).

Якщо Е. Вольнич-Павловська проаналізувала гідроніми басейну річки Варти до гирла Просни, то Є. Дума (Jerzy Duma) вже продовжив дослідження, описавши назви річок від Просни до гирла Одери (2010 р.) [Duma 2010].

У монографії «O nazwach wodnych w Polsce» Е. Вольнич-Павловська зробила спробу подати максимум інформації про походження назв водних об'єктів Польщі, окреслити їхнє функціонування в суспільстві та з'ясувати місце в культурній спадщині народу; також авторка описала історію гідронімічних досліджень у Польщі, схарактеризувала термінологію та запропонувала огляд літератури в цій галузі. Основна частина доробку – це етимологічні словники назв двох малих басейнів річок та лексико-типологічні дослідження, де велика увага спрямована на значення і структурно-граматичні особливості гідронімів [Wolnicz-Pawłowska 2013].

Особливого схвалення заслуговує «Elektroniczny słownik hydronimów Polski», укладений в Інституті польської мови ПАН у Кракові (<https://eshp.ijp.pan.pl>) протягом 2005–2008 рр. під керівництвом К. Римута та Б. Чопек-Копцюх (Barbara Czopek-Korciuch). Група науковців опрацювала велику кількість друкованих джерел, що стосуються польської гідронімії, і створила електронний реєстр усіх польських гідронімів, запропонувавши у словникових статтях характеристику водного об'єкта, його

географічне розташування, усю наявну інформацію (історичну та сучасну), яка стосується назви, етимологічну інформацію, що переважно ґрунтується на польськомовних матеріалах. Місцезнаходження гідрооб'єкта максимально перевіряється, у випадку виявлення розбіжностей у картах про це робиться відповідна позначка. Праця містить 40 тисяч словникових статей, де описано назви як природних, так і штучних водних об'єктів, зокрема річок, струмків, каналів, водоспадів, джерел, озер, лагун, природних та штучних ставків, боліт тощо. За наявності відповідної інформації, у статтях подають усі офіційні й неофіційні варіанти гідроніма, а також іншомовні. Якщо річка або її частини можуть мати різні назви, то про них згадують в одній словниковій статті (за офіційною назвою).

До прикладу: **Warta, Leniwa**, rz., dziś nieistniejąca, zach. ramię Warty, które od zach. oblewało wyspę Groblę, płynęła między kościołem Bożego Ciała a klasztorem bernardynów w Poznaniu, kiedyś prawdopodobnie główne koryto Warty.

Dokumentacja. *na miejscu... Zgnilej Warty*, XV (?) NGPozn 310; *Zgnila Warta, Zgnilej Warty*, zasypano *Zgnila Wartę*, XIX NGPozn 310; *Vorfuthsgraben faüle Warthe*, 1883 NGPozn 310; *Die faule Warthe*, 1905 NGPozn 310; *Leniwa Warta, Małą Wartą* [?], NGPozn 310 [ESHP].

Отже, бачимо, що словник укладено за традиційним зразком, де поряд із загальною інформацією подано цитати із джерел, де є варіант назви і дата згадки. Заслуговує схвалення той факт, що словник укладено в такому форматі, який дозволяє доповнювати його, особливо картографічними даними, або на його основі створювати регіональні (що є особливо важливим для мікрогідроніміки), типологічні та інші варіанти.

Ґрунтовну працю про гідроніми правого берега річки Варти між Сантоком та Костшином запропонував Е. Римар (Edward Rymar) – «Nazwy wodne prawobrzeżnej dolnej Warty między Santokiem i Kostrzynem», де подано карти, інформацію про перепланування річки протягом століть унаслідок діяльності людей і заселення її берегів, згадано всі можливі водні об'єкти, які певною мірою стосуються Варти, зазначено, що гідроніми – це найдавніший пласт топографічних назв, які дозволяють отримати знання про історію краю. Зокрема, автор уклав словник із 304 найменувань різних водних об'єктів, які з метою найбільш детальної характеристики розділив на 5 секторів (водозборів) залежно від їхнього місцезнаходження (гирла річок, басейни, затоки, притоки тощо [Rymar 2012, с. 26]). У словникових статтях запропоновано всі варіанти гідронімів, зафіксовані в джерелах, а також записані з уст рибалок (багато з таких найменувань, зауважує автор, витіснили офіційні й зареєстровані в картах і різних документах), зазначено дати фіксацій варіантів онімів, додаткові відомості про денотат, його розташування, розміри, за можливості, запропоновано етимологію назви.

До прикладу: 281. **Kanał Gerlacha** (Cz 101) Gerlachskanal kanał przekopany w XVIII wieku dla

odcięcia Głuszynki od głównego koryta Warty koło m. Oksza⁷⁴. Nazwany na cześć zmarłego w tym roku radcy kamery Friedricha Wilhelma von Gerlacha. Zwany też Neue Warthe, “nowa Warta”. Zwyczajowo stosowana n. Kanał Gerlacha, 2008 (Cz 29,101) [Rymar 2012, c. 71]. Наприкінці дослідження подано алфавітний покажчик.

Вагому нішу в галузі польської гідронімії заповнили праці М. Біолік (Małgorzata Bielik), присвячені найменуванням як окремих річок (наприклад, «*Nazwy rzeki Wel, dopływu Drwęcy*»), басейнів річок («*Nazwy wód płynących dorzecza Pregoły*», «*Nazwy wód płynących dorzecza górnej Narwi od źródeł do ujścia Biebrzy*»), що є притоками Вісли і впадають у басейн Балтійського моря, так і загальним питанням функціонування назв водних об'єктів у польській мові. Водночас авторка приділяє окрему увагу структурним, мотиваційним, семантичним і словотвірним особливостям гідронімів, про що свідчить, наприклад, дослідження «*Nazwy wód płynących na Warmii i Mazurach powiązane etymologicznie z wyrazem ‘młyn’*», нім. ‘Mühle’), метою якого стала характеристика 67 польських і німецьких назв водних об'єктів, етимологічно пов'язаних із польською та німецькою лексемами ‘млин’ та її похідними. Зокрема, тут звернено увагу на переважання наприкінці XIX – в першій половині XX ст. німецькомовних варіантів (43 оніми), які мали статус офіційних, тоді як польськомовні (24 оніми) побутували в усному мовленні мешканців відповідних територій Вармії та Мазовії [Bielik 2015, c. 5–6]. Щодо особливостей назвотворення, то М. Біолік зафіксувала і абсолютні відповідники (*Mühlen Graben – Młyński Rów*), і гідроніми, у яких, на відміну від офіційних німецьких, простежується інша мотивація (*Mühlenfliess – Wieprzek*), місцева, зумовлена тим, що гідрооб'єкт існував задовго до появи на цій території німецьких поселенців. Важливими у статті є спостереження щодо дериваційних особливостей назв водних об'єктів. Так, якщо для польських гідронімів провідним є лексико-семантичний спосіб творення – онімізація апелятивів (*Młynówka, Młynarka*) та словосполучень (*Górowska Młynówka, Młyńska Struga*), то німецькі назви утворенні переважно зрощенням (*Mühlenfliess, Mühlenbach*) та синтаксичним способом (*Döberner Mühlenfliess, Mühlen Graben*) [Bielik 2015, c. 8–9].

Стаття дозволяє зробити певні висновки стосовно словотвірних традицій різних індоєвропейських мов. Так, можна підтвердити загальнослов'янську словотвірну тенденцію, де основним способом топонімної деривації постає власне семантизація, у структурі якої виділяють онімізацію і трансонімізацію як процеси творення власних назв, коли онімами стають географічні та адміністративно-територіальні терміни, лексеми на позначення певних явищ, абстрактних понять тощо або ж топонімізуються інші класи власних найменувань.

Водночас бачимо і спільне для слов'янських та германських мов – продуктивність синтаксичного способу, який є «одним з основних шляхів збагачення ономастикону. Включення його до лек-

сико-семантичного типу зумовлене вживанням різних синтаксичних конструкцій (словосполук, словосполучень, речень) у функції окремої номінативної одиниці» [Торчинський 2008, с. 379]. Проте якщо зрощення як спосіб творення гідронімів у німецькій мові – домінуючий тип деривації, що зумовлено безпосередньо природою і структурою німецької мови, то для слов'янських мов цей спосіб є малопродуктивним (це підтверджують і наші дослідження назв географічних об'єктів Хмельницької області).

Вищезгадана праця супроводжується словником гідронімів, де кожна словникова стаття містить вказівки на усі фіксації назви, її варіанти й етимологію, причому першим авторка подає той гідронім – німецький або польський, – який є більш давнім.

До прикладу:

Młyńska Struga, strumyk, prawy dopływ rzeki Osy, płynie obok wsi Piotrowice, gmina Susz: 1927, 1939 *Mühlenfliess*, 1931 *Młyńska Struga* (Leyding 1959: 323) – nazwa *Młyńska Struga* (jak wyżej). Nazwa polska jest odpowiednikiem nazwy niemieckiej *Mühlenfliess*, zob. wyżej [Bielik 2015, c. 13].

Mühlen Graben dziś Pakoszanka, strumyk, lewy dopływ strumyka Walszy, źródło przy wsi Pakosze, powiat Braniewo: ok. 1940 *Mühlen Graben*, 1959 *Pakoszanka* (Leyding 1959: 76) – nazwa niem. *Mühlengraben*, por. niem. *Mühle* ‘młyn’ i *Graben* ‘rów, struga’ [Bielik 2015, c. 14].

Своєрідною узагальнюючою працею про польську гідронімію вважаємо розвідку М. Біолік «*Współczesne problemy badawcze hydronimii polskiej*» (2018), де авторка проаналізувала досягнення гідронімістів у другій половині XX – на поч. XXI ст., цитуючи думки науковців стосовно необхідності проведення спільних досліджень слов'янської гідронімії, оскільки це найдавніші оніми, які зберігають у собі інформацію про історію заселення слов'янських територій [Bielik 2018, c. 26]. Метою статті М. Біолік стало окреслення проблем, пов'язаних з аналізом гідронімів, першою з яких вона вважає локалізацію водних об'єктів та їхню ідентифікацію відповідно до басейнів річок [Bielik 2018, c. 28], бо саме детальна характеристика місцевості, точне місцезнаходження, місцеві варіанти назв, знання діалектів та історії заселення краю, взаємозв'язки з іншими народами, археологічні знахідки дозволяють якнайточніше з'ясувати етимологію.

Проте, на думку М. Біолік, зафіксувати і локалізувати денотат – це лише частина роботи, бо далі слід провести ґрунтовне дослідження різномовних документів і виписати цитати, де згадано гідроніми, що дозволить виявити варіанти й полегшить з'ясування мотивів виникнення іменування денотата [Bielik 2018, c. 30]. Водночас науковка зазначає, що часто один і той само водний об'єкт на окремих відрізках протікання може мати різні назви, на що особливо впливають переселенці, які іменують денотат відповідно до свого уподобання, надаючи назву, більш близьку для себе, своєї культури, світогляду (наприклад, річка *Wel* має назви

Dąbrówka – Orzechówka – Rumienica – Bałwanka [Biolik 2018, с. 32].

Акцентуючи увагу на етимологічній та структурно-типологічній інтерпретації назв, дослідниця зауважує, що через давність гідронімів, а отже, зумовлені цим помилки у фіксаціях онімів у різних джерелах, часто трапляються ситуації, коли складно пояснити їхню етимологію, тому дослідники можуть зазначати, що мотивація неоднозначна, затемнена, і цим сприяють «історико-лінгвістичним спекуляціям» [Biolik 2018, с. 33].

Назви, які зазнавали впливів інших мов, мали невластиві сучасним мовам форманти, окремі науковці іменують староевропейськими, тоді як в українському гідроніміконі такого поняття не існує. Водночас М. Біолік зазначає, що таку групу гідронімів також слід детально проаналізувати і для більш реальної й точної картини виокремити з-поміж них оніми зі слов'янськими топоформантами та назви польських водних об'єктів, зафіксовані і в інших слов'янських мовах [Biolik 2018, с. 35], що сприятиме правильному етимологічному аналізу.

У контексті проблеми всієї слов'янської гідроніміки М. Біолік справедливо зазначає, що гідронімічних студій дійсно не вистачає, а назви водних об'єктів, проаналізовані окремо, без знань специфіки назвотворення усього басейну певної річки, часто можуть трактуватися помилково, що лише шкодить топоніміці загалом. Тому погоджуємося з рекомендаціями дослідниці, що «при аналізі назв водних об'єктів слід враховувати: а) розташування об'єкта, його топографію і топографію сусідніх об'єктів; б) передісторію та історію заселення земель, на яких розташований водний об'єкт; в) мови, якими послуговувалися мешканці відповідного регіону. При виведенні етимології в онімному аспекті обов'язково слід опрацювати історичні документи [Biolik 2018, с. 36].

Чільне місце в сучасній польській гідронімії посідають праці У. Біяк (Urszula Bijak), присвячені назвам річок басейну Вісли, де в монографії 2013 року детально схарактеризовано відапелятивні похідні [Bijak 2013]; у наступних працях авторка зосередилася на відонімних найменуваннях, справедливо зауваживши, що гідроніми, мотивовані пропріативами, значно молодші [Bijak 2019, с. 145], тому, якщо говорити про семантико-дериваційні основи, то часто виникають проблеми визначити належність твірної основи до певної групи.

І це зрозуміло, бо якщо назви поселень утворювалися від антропонімів, вказуючи на посесивну, першопоселенську, патронімічну, родову, меморіальну мотивацію, то вже назви водних об'єктів, особливо великих, розташованих на відстані від поселень, не могли іменуватися антропонімами, оскільки здебільшого не мали власників (це були об'єкти локалізації). Тому питання про відантропонімні гідроніми завжди викликає дискусію, оскільки намагаються максимально шукати в основі таких найменувань апелятиви або їхні похідні.

Саме на цей аспект, зокрема на різне трактування етимології низки гідронімів басейну Вісли, і звернула увагу У. Біяк, проаналізувавши окремо на-

зви з альтернативною етимологією (тобто коли одні науковці наполягають на відапелятивній мотивації, а інші, зокрема й авторка, – на відантропонімній) [Bijak 2013, с. 147–148]; назви, співзвучні іншим групам топонімів або й антропонімів, що ускладнює визначення первинної мотивації [Bijak 2013, с. 148–149]; назви, мотивовані відантропонімними «посередниками», тобто мікротопонімами – назви млинів, присілків, території тощо, в основі яких лежить ім'я, прізвище чи прізвисько власника або засновника [Bijak 2013, с. 149]. Далі дослідниця подала детальну хронологічну, дериваційну, мотиваційну характеристики відантропонімних потапонімів басейну Вісли із зазначенням продуктивності таких найменувань у різних уже досліджених регіонах Польщі [Bijak 2013, с. 150–153].

У галузі гідронімії продовжують працювати М. Біолік і Є. Дума, які проаналізували наявність та поширення окремих праїндоевропейських основ в апелятивах і назвах річок *Angerbach, Angelbach, Unkenbach, Węgorapa, Wągra, Wiar*, що побутували на німецьких, слов'янських і балтійських землях, і зробили висновок, що ці гідроніми не репрезентують жодної сучасної індоевропейської мови, а отже, існували ще до заселення цієї території німецькими, слов'янськими і балтійськими племенами [Biolik 2020, с. 8]. Тому науковці, кваліфікуючи такі назви як архаїчні, запропонували етимологічну реконструкцію праїндоевропейських морфем, які лягли в основу вищезгаданих найменувань водних об'єктів, а також співзвучних апелятивів. У статті надзвичайно детально схарактеризовані всі історичні зміни звуків, постійно відбувається порівняння з іншими індоевропейськими мовами, запропоновані варіанти гідронімів, зафіксовані у різних джерелах XIII–XIV ст. – старопруських, грецьких, староіндійських, фінських, естонських, голландських тощо. Авторі дійшли до висновку, що в індоевропейській мовній сім'ї наявна група загальних континуантів протоїндоевропейських форм, що відрізняються лише фонетичними, морфологічними або семантичними елементами [Biolik 2020, с. 19].

Окремо слід згадати видання польського Головного управління геодезії та картографії «*Nazewnictwo geograficzne Polski*», перший том якого присвячений гідронімам. Укладачі вмістили перелік майже 16 000 назв водних об'єктів, розділивши їх на дві частини: 1. Проточні води, джерела, водоспади (8 252 найменування річок, струмків, русел, каналів та ін.) і 2. Стоячі води (7 605 назв озер, ставків, штучних водойм, заток, проток тощо). У короткій характеристиці розвитку польської гідронімії автори зауважили, що значна частина назв водних об'єктів мотивована німецькими, балтійськими, українськими та румунськими твірними основами, що зумовлено історією Польщі.

Хоча праця не є суто науковим доробком у широкому розумінні, проте тут простежується спроба означити причини іменування водних об'єктів. Так, за значенням запропоновано виділити такі групи гідронімів: 1) назви, що характеризують об'єкт (вказують на зовнішній вигляд, смак або колір води,

рослинний і тваринний світ); 2) посесивні назви (це можуть бути маленькі об'єкти – ставки, криниці, джерела тощо, іменовані прізвиськом власника або орендаря); 3) назви, утворені від інших географічних найменувань, здебільшого найближчих мікротопонімів [Nazewnictwo 2006, с. 4].

Важливим із мовознавчого погляду вважаємо виокремлення діалектних лексем, які мотивували гідроніми (наприклад, *dunaj – głęboka woda, głębina w rzece, rzeka, gopło, pło – bagno, kał – błoto; krynica – źródło, łąg – bagno; oparczysko – bagno; sopot – źródło; starka – starorzecze* та ін.), що дозволяє зробити висновки щодо історії заселення краю, його культури, традицій, а також зберегти уснорозмовні традиції.

Далі детально описано історію стандартизації назв водних об'єктів. Така ідея зародилася наприкінці ХХ століття у співпраці лінгвістів, картографів та гідрологів. Так, списки гідронімів окремих річкових басейнів на основі топономічної літератури упорядкували Е. Вольнич-Павловська, Є. Дума, С. Пшибишевський, Я. Рігер, І. Стшелецька, в результаті чого було укладено таблиці та карти, зазначено місцерозташування об'єкта, вказано статус назви – офіційна, реконструйована, історична, чи зазнавала змін; крім того, фіксували мікротопоніми, які могли мотивувати назву.

Для того, аби праця була максимально вичерпною, науковцям запропонували оформляти інформацію за схемою: 1) повне найменування об'єкта; 2) родова форма; 3) інформація про тип об'єкта; 4) географічні координати. При з'ясуванні походження назви необхідно врахувати: 1) відповідність правопису польської мови; 2) етимологію назви; 3) варіанти, зафіксовані в історичних джерелах; 4) місцеві варіанти; 5) частотність різних форм на картах та в інших дослідженнях [Nazewnictwo 2006, с. 8]. Далі детально розписано алгоритм укладання переліку гідронімів, на що зверталася увага, що Комісія ухвалювала, а які аспекти відхилялися і чому.

Таким чином, вищезгадана праця стала важливим джерелом для гідронімічних студій, оскільки дозволила стандартизувати низку варіантів найменувань, виявити суперечливі випадки щодо фіксації складених гідронімів, максимально зорієнтувати дослідників стосовно басейнів річок Польщі і їхніх приток та різних малих водних артерій. Традиційно вагомими тут були карти, укладені з використанням даних різних наук спеціалістами.

Аналіз низки праць ХХІ ст., спрямованих на дослідження гідронімів, дозволяє зробити висновок, що польські ономасти переважно характери-

зували флуітоніми – «власні назви проточних вод» ([Торчинський 2008, с. 165]), тоді як поза увагою залишилися стагнотоніми – «власні назви стоячих вод» ([Торчинський 2008, с. 165]), у структурі яких можна виділити «лімнотоніми – власні назви озер, гелотоніми – власні назви буд-яких боліт, заболочених місць, піскіноніми – власні назви штучно створених водойм: ставів, водосховищ тощо та пуелотоніми – власні назви басейнів як гідрооб'єктів, а не приміщень» [Торчинський 2008, с. 166].

У контексті вищезазначеного знаходимо працю А. Галковського (Artur Gałkowski) «O limnionimach Jezioro Szczutowskie i Urszulewskie oraz o innych toponimach na Pojezierzu Dobrzyńskim», де автор визначає походження назв Щутовське та Уршулецьке озеро (це відтопонімні деривати, мотивовані комонімами Щутово та Уршулево, проте А. Галковський останню назву виводить від назви місцевості). Далі науковець пропонує інформацію про походження інших топонімів, розташованих поблизу водних об'єктів [Gałkowski 2016, с. 289–299]. Таким чином, можна сказати, що це не є праця, присвячена лімнотонімам, оскільки встановлення причини іменування озер не викликає жодних питань, тоді як заслуговує схвалення запропоновані автором етимологічні розвідки стосовно інших типів географічних найменувань.

Висновки. Як свідчать результати дослідження, польська гідронімія як складник слов'янського топонімікону постійно цікавить науковців, незважаючи на існування великої кількості праць відповідного спрямування, укладених у ХХ ст. Саме назви водних об'єктів зберегли в собі архаїчні риси, відсутні в інших класах онімів, які дозволяють схарактеризувати історію заселення сучасної території Польщі, усі можливі міграційні рухи, з'ясувати причини іншомовних впливів на гідронімікон, зокрема нашарування слов'янського етномовного елемента на неслов'янський у період зародження польської народності, визначити особливості сучасної міжмовної взаємодії та відображення її у системі власних географічних назв тощо. Тому гідронімічні студії завжди є актуальними, особливо на рівні мікрогідронімії, оскільки басейни великих річок Польщі уже опрацьовані різними науковцями, максимально закартографовані, а найменування малих водних об'єктів, особливо малих за розміром або створених штучно, поступово переходять у пасивний словник носіїв мови і виходять з ужитку, що й має спонукати до їхньої якнайшвидшої фіксації та аналізу.

Література

1. Лучик В.В. Слов'янська ономастика: стан і перспективи розвитку. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимир Гнатюка*. Сер. Мовознавство. Вип. 1 (27). Тернопіль: ТНПУ, 2017. С. 210–212.
2. Торчинський М.М. Структура онімного простору української мови: монографія. Хмельницький: Авіст, 2008. 548 с.
3. Bijak U. Nazwy wodne dorzecza Wisły. Potamonimy odapelatywne. Kraków: IJP PAN, 2013. 308 s.
4. Bijak U. Potamonimy odantroponimiczne w dorzeczu Wisły (problemy metodologiczne i typologia nazw). *Onomastica*. LXIII, 2019. С. 145–156. URL: <https://rcin.org.pl/Content/106291/Strony%20od%20Onomastica63-08.pdf>

5. Biolik M. Nazwy wód płynących na Warmii i Mazurach powiązane etymologicznie z wyrazem “młyn”, niem. “Mühle”. *Prace językoznawcze*. 2015. 17/2, S. 5–19.
6. Biolik M. Współczesne problemy badawcze hydronimii polskiej. *Prace językoznawcze*. 2018. XX/2. S. 25–38. URL: <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/pj/article/view/4552/3554>
7. Biolik M., Duma J. Praindoeuropejski rdzeń **h₂eng^{uh}*- ‘krzywić się, kręcić, wić się’ oraz inne rdzenie fonetycznie i semantycznie zbliżone w apelatywach i nazwach rzek na obszarze germańskim, bałtyckim i słowiańskim. *Prace językoznawcze*. 2020. XXII / 2. S. 5–23.
8. Duma J. Nazwy wodne w dorzeczu Warty od Proсны po ujście do Odry (z wyłączeniem dorzecza Noteci). Cz. 1. Nazwy rzek. Warszawa : Wydawnictwo DiG, 2010. 298 s.
9. Elektroniczny słownik hydronimów Polski (ESHP). URL: <https://eshp.ijp.pan.pl>.
10. Gałkowski A.O limnonimach Jezioro Szczutowskie i Urszulewskie oraz o innych toponimach na Pojezierzu Dobrzyńskim. *Onomastica*. 2016. LX. S. 287–302.
11. Nazewnictwo geograficzne Polski. Tom I. Hydronimy. Warszawa: Główny Urząd Geodezji i Kartografii, 2006. 19 s.
12. Rymar E. Nazwy wodne prawobrzeżnej dolnej Warty między Santokiem i Kostrzynem. *Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny*. 2012. Nr 19. S. 23–77.
13. Słowiańska onomastyka. Encyklopedia. Tom II. Pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko i A. Cieślíkowej przy współudziale Jerzego Dumy. Warszawa-Kraków 2003, XXIV. 616 s.
14. Wolnicz-Pawłowska E. *Nazwy wodne dorzecza Warty od źródeł do ujścia Proсны*. Warszawa, 2006. 380 s.
15. Wolnicz-Pawłowska E. *O nazwach wodnych w Polsce*. Warszawa, 2013. 236 s.

References

1. Luchyk V.V. (2017) Slovyanska onomastyka: stan i perspektyvy rozvytku [Slavic onomastics: state and prospects of development]. *Naukovi zapysky Ternopil'skogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni Volodymyr Ghnatjuka. Ser. Movoznavstvo*. Vyp. 1 (27). Ternopil: TNPU. S. 210–212 [in Ukrainian].
2. Torchynskyi M.M. (2008) Struktura onimnoho prostoru ukraïnskoi movy [The structure of the onym's space of Ukrainian language]. *Khmelnitskyi*. 548 s. [in Ukrainian].
3. Bijak U. (2013) Nazwy wodne dorzecza Wisły. Potamonimy odapelatywne. Kraków: IJP PAN. 308 s. [in Polish].
4. Bijak U. (2019) Potamonimy odantroponimiczne w dorzeczu Wisły (problemy metodologiczne i typologia nazw. *Onomastica*. LXIII. C.145–156. URL: <https://rcin.org.pl/Content/106291/Strony%20od%20Onomastica63-08.pdf> [in Polish].
5. Biolik M. (2015) Nazwy wód płynących na Warmii i Mazurach powiązane etymologicznie z wyrazem “młyn”, niem. “Mühle”. *Prace językoznawcze*. 17/2, S. 5–19 [in Polish].
6. Biolik M. (2018) Współczesne problemy badawcze hydronimii polskiej. *Prace językoznawcze*. X/2. S. 25–38. URL: <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/pj/article/view/4552/3554> [in Polish].
7. Biolik M., Duma J. (2020) Praindoeuropejski rdzeń **h₂eng^{uh}*- ‘krzywić się, kręcić, wić się’ oraz inne rdzenie fonetycznie i semantycznie zbliżone w apelatywach i nazwach rzek na obszarze germańskim, bałtyckim i słowiańskim. *Prace językoznawcze*. XXII / 2. S. 5–23 [in Polish].
8. Duma J. (2010) Nazwy wodne w dorzeczu Warty od Proсны po ujście do Odry (z wyłączeniem dorzecza Noteci). Cz. 1. Nazwy rzek. Warszawa: Wydawnictwo DiG. 298 s. [in Polish].
9. Elektroniczny słownik hydronimów Polski (ESHP). URL: <https://eshp.ijp.pan.pl/> [in Polish].
10. Gałkowski A. (2016) O limnonimach Jezioro Szczutowskie i Urszulewskie oraz o innych toponimach na Pojezierzu Dobrzyńskim. *Onomastica*. LX. S. 287–302 [in Polish].
11. Nazewnictwo geograficzne Polski (2006). Tom I. Hydronimy. Warszawa: Główny Urząd Geodezji i Kartografii. 19 s. [in Polish].
12. Rymar E. (2012) Nazwy wodne prawobrzeżnej dolnej Warty między Santokiem i Kostrzynem. *Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny*. Nr 19. S. 23–77 [in Polish].
13. Słowiańska onomastyka. Encyklopedia (2003) Tom II. Pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko i A. Cieślíkowej przy współudziale Jerzego Dumy. Warszawa-Kraków. XXIV. 616 s. [in Polish].
14. Wolnicz-Pawłowska E. (2006) *Nazwy wodne dorzecza Warty od źródeł do ujścia Proсны*. Warszawa. 380 s. [in Polish].
15. Wolnicz-Pawłowska E. (2013) *O nazwach wodnych w Polsce*. Warszawa. 236 s. [in Polish].

HYDRONYMIC STUDIES IN POLISH LINGUISTICS

Abstract. The proper names of water bodies belong to the most ancient toponyms, which contain a number of archaic elements of language, which make it possible to characterize linguistic changes from ancient times to modern times. Therefore, there is a need to clarify semantic-motivational, structural-derivational, sociolinguistic, ethnolinguistic and psycholinguistic aspects of the emergence and functioning of Polish hydronyms. The purpose of this article is to characterize the state of study of hydronymy in Poland during the 20s of the 20th century. To achieve this goal, it is necessary to solve the following tasks: to analyze the modern works of Polish onomasts devoted to the study of hydronyms; to work out lexicographic and cartographic sources; to determine the directions and prospects for the development of this branch in Polish linguistics.

Scientists, whose works are described in the article, focused on these aspects. In the 20th century, Polish scientists focused

on the names of hydro objects located in the Odra, Vistula, Szczecin, Wisła and Pomeranian Gulf basins, as well as parts of the Neman, Dniester, Danube and Elbe basins. In the 21st century the main object of the study was the names of water bodies in the Warta river basin; this is evidenced by the indicated works. Scientists have created the «Elektroniczny słownik hydronimów Polski», which offers maximum information about 40,000 Polish hydronyms – rivers, streams, canals, waterfalls, springs, lakes, lagoons, natural and artificial ponds, swamps, etc. (in particular, the location, parameters, variants of the name, their reasons, etymology are indicated here, which allows scientists to determine their subsequent research). Articles on hydronyms devoted to microhydronyms are considered promising for Polish onomastics. These onyms gradually pass into the passive vocabulary of native speakers and fell out of use, which should encourage their rapid fixation and analysis.

Keywords: onomastics, hydronyms, polonistics, river basin, water body.

© Торчинська Н., 2021 р.

Наталія Торчинська – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету, Хмельницький, Україна; natatora@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-6182-0027>

Natalia Torchynska – Candidate of Philology, Associate Professor of the Department of Slavic Philology, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, Ukraine; natatora@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-6182-0027>